

BESLUT

2015-04-27

Dnr: 14/02869,
2962, 3012 och
15/00104, 151, 372

SAKEN

Blå ögon, SVT1, 2014-11-30, kl. 21.00, 12-07, 12-14 och 12-21 samt 2015-01-04, kl. 21.00, 01-11, 01-18, 01-25, 02-01 och 02-08, dramaserie om svensk inrikespolitik; fråga om opartiskhet, mediets genomslagskraft och otillbörligt kommersiellt gynnande

BESLUT

Programmen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kravet på opartiskhet, bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft eller innebar ett otillbörligt gynnande av kommersiella intressen.

PROGRAMMEN

Blå ögon var en dramaserie i tio delar om svensk inrikespolitik. I de aktuella avsnitten utspelade sig bland annat följande.

Del 1, 30 november 2014, kl. 21.00

Åtta veckor före valet var plötsligt justitieministerns stabschef, Sarah, försvunnen. Hennes ersättare, Elin, tyckte att det verkade märkligt och började försöka ta reda på sanningen om Sarahs försvinnande. Spåren efter Sarah ledde henne till Uddevalla där Sarahs bil hade hittats i en skog. I opinionsmätningarna såg det främlingsfientliga Trygghetspartiet (TP) ut att få en vågmästarroll i riksdagen. I Uddevalla förberedde och genomförde partiets lokala representant Annika Nilsson ett torgmöte. Under mötet höll motdemonstranter upp handskrivna plakat där det på baksidan gick att läsa "Expilo.se" och "Crossfit" upp-och-nervänt. I en tidigare scen kom Annika Nilsson och hennes son Simon hem med matkassar från livsmedelskedjan Lidl. På kvällen efter mötet och på vägen hem mördades Annika Nilsson.

Del 2, 7 december 2014, kl. 21.00

TP kontaktade Annika Nilssons barn, Simon och Sofia, och erbjöd dem att ordna med begravningen av deras mamma. Sarah var alltjämt försvunnen och Elin fortsatte sitt sökande efter henne. Justitieministern, Gunnar, började tro att försvinnandet var ett sätt att försöka skada honom politiskt. Den nazistiska terrorgruppen Veritas planerade och genomförde en serie våldsdåd som genast blev en del av den pågående valrörelsen.

Del 3, 14 december 2014, kl. 21.00

Begravningen av Annika Nilsson genomfördes med representanter från TP närvarande. Spåren efter Sarah ledde Elin hem till miljöministern. När Elin lämnade huset visade det sig att det var där Sarah befann sig. Veritas genomförde ytterligare attentat. Sofia började tala med Mattias från Veritas via en webbplats.

Del 4, 21 december 2014, kl. 21.00

TP skakades av en intern konflikt när det saknades pengar ur partikassan. Olle, kriminalpolitisk talesman för TP, talade på ett lokalt möte. Elin blev uppringd av Sarah och fick instruktioner om var de skulle mötas. Efter att Elin varit ute och talat i telefon försvann Sarah från huset där de hade träffats i hemlighet. Elin hittade henne senare överkörd av tåget. Mattias åkte till Uddevalla och tog kontakt med Sofia. De tog en öl tillsammans. Tillbaka på Rosenbad blev Elin anklagad av miljöministern för att ha orsakat Sarahs död. Samtalet med Mattias fortsatte och Sofia sa att hon ville vara med i deras organisation. Elins kollega Max frågade om Elin träffade Sarah och undrade vad som hade sagts under mötet. Elin började kort därefter misstänka att Max på något sätt var inblandad i Sarahs försvinnande och död. Han var den enda personen som visste att Elin skulle träffa Sarah. Simon, Sofia och hennes son Love bestämde sig för att sälja sin mammas radhus och flytta till Stockholm.

Del 5, 4 januari 2015, kl. 21.00

Veritas kidnappade en affärskvinna som de ansåg vara en förrädare. Mattias och Sofia tränade pistolskytte. Sofia träffade Gustav, ledaren för Veritas och tillfrågades om hon ville vara med i gruppen. Gustav samtalade med den kidnappade kvinnan där följande sades.

(Gustav) – Hej. Vi har inte träffats förut. Jag heter Gustav. Jag förstår om det här kan vara lite obehagligt men det är, det är snart över. (Kidnappade kvinnan) – Säg bara hur mycket ni vill ha. (Gustav) – Hur mycket har ni i kassan? (Kidnappade kvinnan) – Ja, nu vet jag ju inte exakt. Drygt fyra miljoner. (Gustav) – Problemet är att bankerna måste rapportera alla uttag över 100 000 kronor. (Kidnappade kvinnan) – Inte alla banker. (Gustav) – Du menar att ni har ett hemligt bankkonto? (Kidnappade kvinnan) – Det kommer att ta ett par dagar att få ut kontanter men jag lovar att det går att göra. Polisen behöver inte få veta. (Gustav) – Nej. (Kidnappade kvinnan) – Om jag bara får kontakta min man så. (Gustav) – Du vet, jag är faktiskt imponerad av dig. Jag läste er årsredovisning. Ni gjorde en vinst på nästan 23 miljoner förra året. Så jag har inga problem med att förstå att ett kapitalistsvin som du har vanvårdat gamla och skickat pengarna till ett skatteparadis på Caymanöarna. Det som jag undrar över är hur du ser

på ditt rasförräderi. Du är ju inte dum i huvudet, uppenbarligen, och ändå så går du och gifter dig med en neger. Vad sade din mamma och pappa när du kom hemsläpande med en rasfrämling? Du måste ju ha mött en del motstånd, visst? (Ohörbart) tänkte kanske att det kanske finns något naturligt med det där motståndet, att det är något djupt uråldrigt biologiskt som varnar oss för att begå sådana perverterade handlingar som att skaffa blandrasbarn. (Kidnappade kvinnan) – Vad har du gjort? (Gustav) – Du fattar ingenting, va? Du vet, de som styr, de vill att vi ska skaffa blandrasbarn för att blandrasbarn har inga rötter, kan inte slåss för sitt land, kan inte slåss för någonting. Det är precis det som den judiska ockupationsmakten vill. Vi får prata mer sedan.

Elin besökte Max på hans landställe. Huset var tomt när hon anlände och hon började läsa anteckningar som han hade skrivit. Elin blev påkommen men lyckades slingra sig ur situationen. Hon blev inbjuden på middag hos Max. Under förevändningen att hon behövde gå på toaletten började hon återigen att läsa i hans anteckningsbok. Även denna gång blev hon påkommen och konfronterade nu Max med sina misstankar. Han avfärdade dem. Veritas gjorde en webbsändning där en maskerad Sofia avrättade den kidnappade kvinnan med en pistol. Sändningen bevittnades av bland annat statsministern, Gunnar och Elin.

Del 6, 11 januari 2015, kl. 21.00

Avrättningen av den kidnappade kvinnan resulterade i att regeringen blev alltmer pressad att hantera Veritas. Ett motiv till Sarahs försvinnande och död som dök upp var att Sarah varit inblandad i en hemlig utredning om en grundlagsändring där regeringen ville slopa det kommunala vetot för att kunna bryta uran i Sverige. Någon hade varit rädd för att innehållet i rapporten skulle bli offentligt på grund av att Sarah och röjt henne ur vägen. Mattias lurade Sofia och sa att de skulle dumpa den döda kvinnans kropp hemma hos Sveriges äldreminister. Utanför ministerns villa blev de ovetandes fotograferade av en man i en Volvo. TP fortsatte sin lokala valturné samtidigt som det fortfarande rådde en intern konflikt om pengarna som saknades ur partikassan. Ett valmöte slutade med bråk mellan personer som kommit för att lyssna. Olle blev under valturnén filmad på ett apotek när han tappade fattningen och skällde ut personen som stod bakom honom i kön. Polisen gick ut med en bild på Mattias och meddelade att han var efterlyst för mordet på den kidnappade kvinnan. Elin upptäckte att det var Gunnar som hade förfalskat Sarahs ledighetsansökan och började misstänka honom för att vara inblandad i Sarahs försvinnande och död.

Del 7, 18 januari 2015, kl. 21.00

Simon, Sofia och Love flyttade in i Veritas hemliga lokal. Elins pappa dök upp utanför hennes jobb. Han meddelade att han hade gått med AA. Simon blev ombedd av Gustav att transportera sprängmedel till en adress på Södermalm i Stockholm. Där fick han vara med när en bomb tillverkades. Elin hämtade sin pappa hos polisen och gav honom pengar till en båtbiljett till Finland som han tidigare hade bett henne om. På kvällen besökte Elin sitt barndomshem och bestämde sig för att sova där. På natten kom hennes pappa hem full med sin nya kvinna. Elin beslutade sig för att åka därifrån.

Del 8, 25 januari 2015, kl. 21.00

Programmet föregicks av en varning och en röst som sa följande.

Vi vill varna för våldsamt innehåll i det här programmet.

Veritas kidnappade säkerhetschefen för Stockholmsbörsen och hans son. Veritas förberedde och genomförde med hjälp av säkerhetschefen en väpnad attack mot Stockholmsbörsen, men den gick inte som planerat. Gustav blev bland annat av med sin maskering och fångades på bild av en övervakningskamera. Veritas hann inte heller lämna huset innan bomben som de hade placerat ut exploderade. Veritas klarade sig dock och flydde från platsen med säkerhetschefen som gisslan. TP förberedde sig för att avskeda Olle efter att händelsen på apoteket hamnat på internet och i tidningarna samt att det uppdragats att det var han som tagit pengarna ur partikassan. Mattias, Simon, Love, säkerhetschefen och hans son åkte till en plats i skogen där säkerhetschefen och hans son skulle skjutas. Simon sköt i stället Mattias. Säkerhetschefen och Mattias hamnade i slagsmål och Mattias dödade säkerhetschefen. Simon lyckades fly med säkerhetschefens son och Love in i skogen. Gustav och Sofia hade tagit sin tillflykt till ett hus där de skulle möta Mattias, Simon och Love. När Mattias dök upp var han ensam och skottskadad. Han berättade för Gustav att Simon skjutit honom. När Elin körde hem från jobbet blev hon uppringd och uppmanad av Samlingspartiets (SP) kampanjansvarige, Rebecka, att stanna vid en bensinstation.

Del 9, 1 februari 2015, kl. 21.00

Programmet föregicks av en varning och en röst som sa följande.

Vi vill varna för våldsamt innehåll i det här programmet.

Elin och Rebecka talade om Sarahs försvinnande och död. Rebecka berättade att den hemliga rapport som Sarah hade varit inblandad i hade gjorts av en PR-byrå på uppdrag av SP. Rapporten var dock försvunnen. Elin besökte Sarahs mammas butik. När hon skulle åka därifrån fick hon ett brunt kuvert av Sarahs pappa innehållandes den hemliga rapporten. Gustav och Sofia misslyckades med att ta ut en kula ur Mattias kropp. Gustav sökte upp Veritas högsta ledare och bad om läkarhjälp åt Mattias. Strax innan Mattias skulle opereras berättade han för Sofia att Simon skjutit honom. Simon sågs leka med de båda barnen i Stockholms innerstad. Simon lämnade över säkerhetschefens son till några förskolepedagoger. Olle fick via tv reda på att han hade tagit en time-out från TP. Gustavs morfar hade känt igen polisens bilder av hans barnbarn och angav honom för polisen. Sofia hotade Mattias med pistol och undrade var Simon och Love var. Mattias lyckas ta vapnet av Sofia och försökte skjuta henne. Pistolens magasin var dock tomt. Sofia dödade därefter Mattias med en kniv. Den hemliga rapporten som Elin hade fått av Sarahs pappa hade Rebecka enligt överenskommelse förvarat på sitt tjänsterum. När Elin kom för att hämta

rapporten hittade hon dock en till synes chockad statsminister och Rebecka död på botten av ett trapphus i Rosenbad.

Del 10, 8 februari 2015, kl. 21.00

Programmet föregicks av en varning och en röst som sa följande.

Vi vill varna för våldsamt innehåll i det här programmet.

Bland blåljus utanför Rosenbad talade Elin med en till synes oberörd statsminister. Gustav hade förändrat sitt utseende och planerade att fly landet med nytt namn och ett falskt pass. Olle fick slutligen sparken från TP. Gustav bestämde sig i sista stund för att inte gå ombord på planet. Simon, Love och Sofia flyttade tillbaka till Uddevalla. Olle gick och röstade och kryssade i sitt eget namn på valsedeln. Gustav besökte ålderdomshemmet där hans morfar befann sig. Gustav tog med sig sin morfar och besökte ett café. Gustav blev kort därefter gripen av polisen. När Gunnar lämnade sitt hem för att bege sig till valvakan blev hans livvakter skjutna på öppen gata. Han tvingades att lämna ifrån sig sin portfölj då gärningsmännen trodde att det var där den hemliga rapporten fanns. Under SP:s valvaka blev Elin hotad av en medarbetare till statsministern som ville att Elin skulle lämna ifrån sig den hemliga rapporten. Elin vägrade. Statsministerns medarbetare ringde också under valnatten till en person på TP och meddelade att allt som stod i den hemliga rapporten, om uranbrytning och det hemliga samarbetet mellan TP och SP, skulle komma att bli offentligt då någon läckt detta till media. När det preliminära valresultatet meddelades såg TP ut att bli vågmästare i riksdagen. TP och SP möttes kort därefter i hemliga förhandlingar där SP ville att TP skulle rösta för alla SP:s kommande förslag. Förhandlingarna gick dock inte som SP hade tänkt sig utan de tvingades i stället att i framtiden samarbeta med TP. I Uddevalla besökte Simon och Sofia sin mammas grav. På morgonen dagen efter, när Simon och Love fortfarande sov, packade Sofia en väska och gav sig av. Det framkommer att Annika Nilsson döddes för att hon var på väg att avslöja det hemliga samarbetet mellan SP och TP.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser i huvudsak följande.

- Det fiktiva partiet TP framställdes som mycket snarlikt det verkliga partiet Sverigedemokraterna (SD).
- På en av TP:s valsedlar gick det att utläsa namnet på en riksdagsledamot från SD.
- TP:s partisymbol var mycket lik SD:s partisymbol blåsippan. Genom kopplingen till SD bedrev Sveriges Television (SVT) propaganda mot SD och SD framställdes som det stora hotet mot demokratin.
- Genom att producera denna serie brast SVT i sitt politiska oberoende. Seriens sändes dessutom precis innan ett eventuellt nyval.

- En av seriens producenter är styrelseledamot för Expo och har i och med programserien getts en möjlighet att propagera mot SD.
- I serien förekom en karaktär som var alkoholist. Detta förstärkte en redan fördömsfull bild av sverigefinnar, finländare och finlandssvenskar som alkoholiserade socialbidragstagare.
- Det framfördes rasistiska åsikter om olika grupper vid upprepade tillfällen som fick vara helt oemotsagda. Flera karaktärer uttryckte sig som folk gör på nazistvänliga chattar. Det fanns ingen karaktär i övrigt som representerade en demokratisk människosyn och yttrade andra värderingar vilket gjorde att SVT framstod som nazistsympatisör.
- Ett avsnitt innehöll reklam för "Expilo.se" och "Crossfit" i samband med en demonstration. I samma avsnitt förekom det även matkassar från Lidl.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT, som anser att programmen överensstämmer med kravet på opartiskhet och att de inte strider mot bestämmelsen om otillbörligt gynnande av kommersiella intressen, anför i huvudsak följande.

Opartiskhet

Blå ögon är en dramaserie i politisk miljö. De partier som förekommer i serien är påhittade. I bakgrunden finns en rödgrön opposition och flera partier som ingår i regeringsunderlaget, men de två partier som närmare skildras i serien är TP och SP. TP har en stiliserad näckros som partisymbol. Den enda likheten med SD:s blåsippa är att den är blågul, vilket inte är en ologisk färg på en partisymbol för ett uttalat nationalistiskt parti. SP har för övrigt en partisymbol som färgmässigt inte är helt olik till exempel Folkpartiets blåklint. I intrigen, som är en utpräglad konspirationsthiller, finns också en högerextrem terroristorganisation, Veritas. Det är möjligt att man i början av serien, som har många rollfigurer, kan få intrycket av att Veritas har kopplingar till TP, men så är inte fallet, vilket tydligt visar sig i senare avsnitt. Representanterna för de båda partierna TP och SP skildras på ett nyanserat sätt i serien. I båda partierna finns både politiska maktspelare som inte drar sig för att ta till fula metoder för att nå sina mål och rakryggade personer med stor integritet.

SVT har tidigare visat flera hyllade dramaserier i politisk miljö. I den helt fiktiva amerikanska serien *Vita huset* representerade presidenten med sin administration det existerande partiet Demokraterna och intrigen kretsade kring maktspelet med oppositionspartiet Republikanerna. I den danska serien *Borgen* skildrades ett politiskt spel kring det danska regeringshögkvarteret. Här hade man valt att ge partierna fiktiva namn och låta publiken göra sina egna tolkningar kring de verklighetsnära men påhittade intrigerna. Det är i denna tradition som skaparna av *Blå ögon* har arbetat. SVT anser att det måste vara

möjligt att i dramaform spegla aktuella politiska strömningar i Sverige och Europa.

För att skapa ett trovärdigt fiktivt politisk scenario har seriens upphovsmän under flera år fördjupat sig i alla de stora partiernas frågor och valmanifest och studerat politiska strömningar både i Sverige och i övriga Europa. Utifrån detta har de fiktiva partierna TP, det liberala SP och den nationalsocialistiska terrorcellen Veritas skapats. Mot ovanstående bakgrund kan SVT inte finna att den helt fiktiva dramaserien *Blå ögon* strider mot kravet på opartiskhet i SVT:s sändningstillstånd. Om granskningsnämnden skulle finna att motsatsen gäller skulle detta starkt begränsa SVT:s möjligheter att skapa dramaserier med verklighetstroga skildringar av svenskt samhälle och politik.

Otillbörligt gynnande

Seriens miljö är verklighetens Sverige, från små städer till maktens korridorer. Trots att historien är fiktiv har ambitionen varit att ge publiken en känsla av att ”det här utspelar sig här och nu”. Rollfigurerna rör sig därför i en vardag som vi känner igen, med allt vad det innebär i form av butiker, arbetsplatser, matkassar, gator och torg. Vissa varumärken syns då och då i bild. Givetvis har varken SVT eller produktionsbolaget erhållit någon form av ersättning för att visa varumärken i bild.

De två varumärkena ”Crossfit” och ”Expilo.se” finns på baksidan av protestplakat som förekommer under ett valmöte med Trygghetspartiet. ”Crossfit” syns upp-och nedvänt. Rekvisitören hade i detta sammanhang gjort plakaten på samma sätt som hemmagjorda plakat skapas, det vill säga tagit baksidan av gamla reklamskyltar. Texten syns enbart under ett tiotal sekunder och upptar en mycket liten del av bilden.

Varumärket ”Lidl” syns kortvarigt på kassar med matvaror när några av rollfigurerna varit och handlat. Det är en del av karaktärsbygget att signalera att personerna handlar på en lågpriskedja. Förutom den kortvariga exponering i bild som nämns ovan görs inga andra referenser i ord eller bild till varumärkena. SVT kan inte finna att exponeringen går utöver vad som är tillåtet enligt radio- och tv-lagen.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

SVT ska ta hänsyn till televisionens särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen (16 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen tillämpas bland annat när det gäller program eller inslag som kan uppfattas som diskriminerande. Den innebär enligt

granskningsnämndens praxis att programföretaget inte får sända program eller inslag som är uppenbart kränkande mot något av könen, mot människor med viss hudfärg, nationalitet, religion eller sexuell läggning eller mot människor med olika former av funktionsnedsättningar eller sjukdomar.

Ett program som inte är reklam får inte på ett otillbörligt sätt gynna kommersiella intressen. Det får inte uppmuntra till inköp eller hyra av varor eller tjänster eller innehålla andra säljfrämjande inslag, eller framhäva en vara eller tjänst på ett otillbörligt sätt (5 kap. 5 § radio- och tv-lagen). Ett gynnande kan accepteras om det är motiverat av ett informations- eller underhållningsintresse. Ju mindre sådant intresse som finns, desto mindre är också den grad av fokusering på ett varumärke eller ett företagsnamn som kan tillåtas. Omvänt gäller att en högre grad av fokusering – och därmed gynnande – kan tillåtas om informations-/underhållningsintresset är betydande.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att de anmälda programmen var avsnitt ur en dramaserie som gjorts i samproduktion med SVT. Enligt nämndens mening kan det av en dramaproduktion som regel inte krävas strikt opartiskhet. Nämnden finner att programmens utformning eller innehåll i övrigt inte strider mot detta krav.

I flera avsnitt framfördes åsikter som säkert kunde uppfattas som stötande av många tittare. Enligt nämndens mening får detta dock ses som ett uttryck för den miljö och jargong som får antas förekomma i de nazistiska grupperingar som serien skildrade. Mot denna bakgrund anser nämnden att programmen inte strider mot bestämmelsen om televisionens särskilda genomslagskraft.

Enligt nämndens bedömning innebar inte förekomsten av de i ärendet aktuella varumärkena något otillbörligt gynnande av kommersiella intressen.

Nämnden kan inte heller finna att vad anmälarna i övrigt anfört medför att programmen strider mot de bestämmelser som gäller för SVT:s programverksamhet.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, Leif Hedman, Jan Holmberg och Nedjma Chaouche efter föredragning av Rasmus Gedda.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Rasmus Gedda